

Stora utmaningar för Polens feminister

Kvinnorörelsen i Polen kämpar i motvind. Och den nya regeringens attityd oroar feminister och hbtq-organisationer.

Text & bild: Sophie Engström | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 1 2016](#)

Mo som är feminist och verksam inom flera olika gräsrotsrörelser i Warszawa ger en mörk bild av kvinnors och hbtq-personers situation och dagens i Polen.

– Kvinnor har redan begränsad makt över sina liv och kroppar, säger hon och tar abortlagen som exempel.

Idag får kvinnor göra abort av tre skäl: medicinska skäl, efter en våldtäkt eller om kvinnan är minderårig. Men i praktiken efterlevs det inte. Mo menar att läkare och sjukvårdspersonal tar beslut om abort över kvinnors huvuden, utan att ge kvinnorna någon inblick i processen.

– De flesta skolor har inte någon sexualundervisning och om det sker är det med hjälp av olika frivilligorganisationer, konstaterar hon.

Polens feminister arbetar med liknande frågor som feminister i Sverige: rätten att bestämma över sin egen kropp, jämställdhet på arbetsmarknaden, kampen mot sexuella trakasserier och våld. Men i och med partiet Lag och rättvisas vinst i valet i oktober 2015 menar många feminister och hbtq-organisationer att partiets regeringstid kommer innebära en kursändring för Polen.

– De feministiska frågorna är så politiserade i dagens Polen att det är svårt att arbeta med dem pragmatiskt och praktiskt, menar Urszula Chowaniec, forskare och genusvetare vid London School of Slavonic and East European Studies.

Det är få inom den politiska eliten som lyssnar på feminister eller hbtq-organisationers krav, och det är svårt att få gehör

för viktiga frågor. En orsak är att den feministiska rörelsen i Polen är splittrad och svag.

Ett undantag är Robert Biedron, borgmästaren i staden Slupsk som har lyckats lyfta hbtq-frågan. Han är Polens första öppet homosexuella borgmästare och efter att ha utsatts för hot och trakasserier har han gjort sig känd genom sitt arbete mot homofobi. Under 2014 röntes Biedrons kampanj mot homofobi stor uppmärksamhet och fick framgång i norra Polen.

Homosexualitet har aldrig varit förbjudet i Polen och landet var en av de första i världen som 1932 lagfäste den sexuella myndighetsåldern för både hetero- och homosexuella till 15 år. I praktiken betydde det att man erkände homosexualitet. Men trots det diskrimineras hbtq-personer i hög utsträckning.

Nationalistiska och högerextrema grupper i Polen ser homosexuella som ett hot, och varje år under självständighetsdagen 11 november angrips hbtq-organisationer och personer av högerextremister. Det är ett problem som har tilltagit under de senaste åren.

– De homofoba och sexistiska attityderna bland dessa grupper eldas dessutom på av till exempelvis Lag och rättvisa, menar Mo.

Ledamöter och ministrar använder begrepp som "genusideologi" som ett skällsord, för att beskriva vad de anser är dåliga influenser från övriga Europa.

Genusforskaren Urszula Chowaniec menar att Lag och rättvisas påståenden ofta bygger på rena lögner.

– Många gånger vill de bara provocera, säger hon.

Som när den nytillträdde utrikesministern Witold Waszczykowski hamnade i hetluften efter att han i en intervju med den tyska tidningen Bild sagt att det största hotet mot Polen var "vegetarianism, cykling och sammanblandning av kulturer och raser".

Det uttalandet gav upphov till otal karikatyrer och skämt på sociala medier bland landets hipsters-generation i Polens större städer, där bland annat vegetarianism blivit en trend.

De identifierar sig inte med den syn på Polens historia och identitet som Lag och rättvisa står för.

Många i den unga urbana hipster-generationen har röstat på det nya politiska initiativet på vänsterkanten, Razem (Tillsammans), som dock inte kom in i parlamentet. De som sympatiserar med Razem menar att partiet tillhör en ny generation politiker.

De tycker att Lag och rättvisas och det förra regeringspartiet Medborgarplattformen är sprungna ur samma källa, med kopplingar till Solidaritet, den rörelse som slutligen fick kommunismen på fall.

Båda partierna har starka band till kyrkan, vilken kan förklara deras framgångar. Kyrkan har valt att stödja Lag och rättvisa, och under gudstjänsterna tar många präster tydlig ställning för partiet.

– En annan likhet mellan partierna är att de båda saknar visioner, säger Anna Nowicka, tidigare medlem i polska kvinnopartiet, PK.

– Det handlar bara om att ta makten och göra den till sin. Det leder till att det polska samhället aldrig förändras, fyller Mo i.

Det förra regeringspartiet Medborgarplattformen var mer positivt inställd till kvinnors och hbtq-rörelsens krav på förändringar. Men Lag och rättvisas politik kännetecknas av mer konservativa värderingar. De har efter valet fått egen majoritet i parlamentet och kan på egen hand rösta igenom lagförändringar.

Det gäller till exempel deras försök att underminera författningsdomstolen och inskränkningar av medias möjligheter att arbeta fritt. Som en protest mot dessa förändringar bildades i november 2015 KOD, Kommittén för demokratis försvar.

Det är en partipolitiskt oberoende organisation som verkar för att belysa vad de uppfattar som inskränkningar av demokratin. Under december samlade KOD tiotusentals demonstranter runt om

i Polen.

Men Anna Nowicka pekar på att delar av Lag och rättvisas politik faktiskt gynnar många kvinnor. Polen har inget fungerande system för barnbidrag, något som det har förts en politisk diskussion ända sedan kommunismens fall.

– Det är viktigt, även för jämställdheten, att polska familjer får ekonomisk hjälp för sina barn, säger Anna Nowicka.

Lag och rättvisas viktigaste vallöfte var att införa barnbidrag, med 500 zloty (drygt 1000 SEK) per barn. Partiet vill även öka minimilönerna och många kvinnor skulle tjäna på en sådan lagförändring.

Sedan kommunismens fall har situationen och positionen förändras för kvinnor. Ett exempel på det är 8 mars, Internationella kvinnodagen. Under den kommunistiska tiden fick kvinnorna blommor av sina män eller arbetskamrater. Blommor som kvinnorna fick kvittera ut, för att visa att de användes till rätt ändamål. Idag firas Internationella kvinnodagen ungefär som i Sverige.

Organisationen Manifa, som både Mo och Anna Nowicka är verksamma inom, anordnar varje år demonstrationer och samtal. Precis som ovannämnda KOD är Manifas demonstrationer alltid partipolitiskt obundna, men man ställer politiska krav.

Vilka krav som kommer höras i årets demonstrationståg vet vi inte, men mycket tyder på att demonstrationerna kan locka till sig fler kvinnor och män än tidigare år.

– Polen är djupt splittrat i många frågor, nu mer än någonsin, menar Urszula Chowaniec.

En av de frågor där motsättningarna ökar är just frågorna som gäller lika villkor för män och kvinnor, rätten att få välja sin partner och bestämma över sin kropp. Och det finns ingenting som tyder på att dessa frågor inte kommer fortsätta att vara en gränslinje mellan olika gruppers mål för hur livet i Polen ska te sig.

Läs mer om kvinnorörelsen i Polen:

academia.edu/3022854/Kvinnligt_och_manligt_i_Polen.